

HÓNAPRÓL HÓNAPRA

SZUBJEKTÍV JEGYZETEK KÉT ÉVFORDULÓRÓL Szegeden ez év májusában nagy érdeklődéssel kísért, változatos műsorú, színvonalas egyházzenei hónapot rendeztek. Ennek egyik eseményeként a 100 éve született karmester-zeneszerzőre, a ferences Tamás Alajosra emlékezve az Alsóvárosi Schola és az Újszegedi Schola Pechan Zoltán vezényletével előadta *Missa Juventutis* című művét az újszegedi Szent Erzsébet-templomban. Közreműködött az újszegedi gitáros zenekar. S ha már az egyházzene születésének centenáriumát ünnepeljük, idekívánkozik a másik évforduló is: a nevével összeforrt Kapisztrán Kórus idén 70 éves.

Tamás Alajosnak nagy hatása volt korára. Együttese élén rengeteget tett azért, hogy az egyházi zene remekműveit ne süllyesszék el a kantáták irodalmában. Ha a Kapisztrán Kórus és Zenekar repertoárjára tekintünk, elképeszt a gazdagsága, az a szerteágazó értékmentő tevékenység, mely az együttes és vezetője munkáját kora zenei életének meghatározójává tette.

1945-től lett életem része, sorsom egyik irányítója. Akkor az Erzsébet Kórus élén (ebből lett a Kapisztrán Kórus) a rádióban is gyakran szerepelt, nagy eseménynek minősült és komoly sajtóvisszhangot kapott Sztravinszkij *Miséjének* ősbemutatója. Tamás Alajosra jellemző volt a felfedezés szenvedélye: a későbbi esztendőben a budai ferenceseknél szólaltatta meg együttese élén Gounod *Szent Cecília miséjét*, Puccini szerzeményét, a *Messa di Gloriát* és valamelyik húsvét előtt Dvořák *Stabat Materét*. A klasszikusok egyházzenei alkotásainak népszerűsítőjeként rendszeresen járta együtteseivel az országot, Egertől Kalocsáig. (Egerben a zsúfolt domban a *Messziást* szólaltatták meg, csak az érseknek és az egyházi méltóságoknak fenntartott első sor maradt üresen. „Olyan jól kártyáztunk, észre sem vettük, hogy eltelt az idő” — magyarázta Brezanóczy Pál.)

Az ő biztatására írtam zenekritikákat Siki Géza néven a Vigiliába, s az ő javaslatára, nem kis harc után indult az Új Emberben az egyházzenei események közlése. Neki köszönhettem, hogy a kor kiváló énekeseit ismerhettem meg (Barlay Zsuzsát, Réti Józsefet, Jámbor Lászlót), akik olykor szíveségből szerepeltek valamelyik oratórium vagy passió szólistáiként. Némelyik budapesti hangversenyük komoly közlekedési fennakadást okozott: az Egyetemi templomban Verdi *Requiemje* iránt akkora volt az érdeklődés, hogy rengetegen kiszorultak a templomból és eltorlaszolták az akkor még ott közlekedő trolibusz útvonalát. A rend-

őrség oszlatási kísérletei eredménytelennek bizonyultak, akkora volt az „éhség” a ritkán hallható, a zenekritikusok egyike-másika által fölényszeresen lekezelt művek iránt.

Tamás Alajosnak óriási tette volt gyermekkorusa és -zenekara alapítása és vezetése. Versengve hívták őket vendégszereplésre, olyanok voltak, mint a szent zene misszionáriusai, sokan jelentős személyiségek lettek a magyar zenei életnek. Szívesen sündörögtem a közelükben, nagyon tetszett egy szőke kislány a szoprán szólamból, hő érzelmeim azonban nem találtak viszonzásra. Ennek az együttesének komponálta Tamás Alajos a Szegeden most előadott *Missa Juventutist*, de más műveit is. Zeneszerzőként is maradandót alkotott. Kiemelkedik a Radó Polikárp szövegére írt *Nándorfehérvár 1456* című oratóriuma, melynek ősbemutatóját 1956. október 22-én tartották a Belvárosi Főplébánia Templomban. Gyönyörű holdvilágos estére fejeződött be. Minden békét és nyugalmat sugárzott. Senki sem sejtette a következő napok történéseit.

Alajos atya — akit mindenki Lojzi bácsiként tisztelt — nem tartozott a rend kötelékébe, de a rendházban élt. Szűk szobácskájába ritkán süttött be a nap, egyetlen díszén, egy zongorán állandóan pötyögött valami dallamot, s a szólistákat is azon kísérte próbáikon. Művésze volt az orgonának, csak ő volt képes a legendás Jusztusz atya elképesztő bakugrásait nyomon követni. Ha az atya jelent meg az ünnepi mise főcelebránsaként, Lojzi bácsi ugrott az orgonához, más nehezen bírta volna a megpróbáltatásokat (bár a plébános, Gábris Grácián is szolgált meglepetésekkel).

Küldetéses ember volt, s lelkesedése magával ragadta környezetének tagjait, együtteseit is. Tervet szőtt tervet után, tűzijátékként sziporkáztak ötletei, pedig magában hordta a halál csíráját, hiszen majdnem agyonverték őt is. Amerikai újtárról hazatérve esett ágynak, még beszélgettem vele a vég előtt. Édesapámmal jóban voltak, ő ezt a verset írta *Gyászjelentésként Tamás Gergely Alajos halálára*:

*A szalvia virít még. De zárva mind az ajtók,
ablakok,
S visszahőköl a csendtől, ki a kapun benyit.
A tornácra nem vár a jóbarát, aki nyaranta itt
lakott.
Holnap délután temetik.*

A GYÁSZJELENTÉS HÁT LAPJÁRA

*Hát érdemes volt annyit futkosni a világban,
kergetni füstöt, vadászni lidércet?*

— Zsákmányom pusztá füst, de legalább
vadásztam.

S így is, úgy is elmegy az élet.

(1967. szeptember 1.)

RÓNAY LÁSZLÓ

KOVÁCS PÉTER: PILINSZKY KÖZELÉBEN

Személyes hangú, fontos életmű-adalékokat tartalmazó könyv. Érthető, hiszen a jeles művészettörténész a nagy költő unokaöccse, az életmű hű örököse. Nem mellesleg Pilinszky János életének záró szakaszában ő és felesége, az ugyan-csak neves művészettörténész, Kovalovszky Márta biztosította a költő „fővárosmentes”, székesfehérvári létét. S vannak többen, akik szívesen emlékeznek a 34–35 esztendővel előző történetekre. Akár a Fő utcai találkozásokra (például a költőtárs Takács Imrével, aki később remek írást közölt Pilinszkyról *Poeta benedictus* címmel), akár a baráti beszélgetésekre a Zsádon- és az Illyés-házaspárral, és természetesen Kovács Péteréssel. E sorok írója is szeretettel őrzi a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolabeli rendhagyó irodalomórát, és azokat a fotókat, amelyeket Pinke Miklós készített az eseményről. Miként nem sokkal később kiderült, ezek az utolsó képek a költőről. És az is szerencsés egybeesés, hogy nem sokkal a *Pilinszky közelében* című kötet megjelenése után kiállítás nyílt a Szent István Király Múzeumban *Pilinszky és Fehérvár* címmel.

Azért is örülhetünk a könyvnek, mert köztudott: Kovács Péter sokáig ellenállt, és nem szívesen nyilatkozott, írt erről a nagyon közeli kapcsolatáról. Aztán Rónay László kérésére megtört a jég. Szerencsére. Azért szerencsére, mert a korábban itt-ott megjelent írásokból most összeállt egy fontos kötet. A cím pontosan jelzi a fő tartalmát, de emellett a szerző memoárköteté is ez egyben. Majdnem azt írtam, hogy önéletrajzi regény, hiszen stílusa és nyelvezete egyértelműen szépirodalmi erényeket mutat. Egy fejlődésrajzot, a felnőtté válás történetét, biológiai és szellemi értelemben. Mindehhez tartoznak azok a részletek, amelyek a háború, az ötvenes évek, 56 és az azt követő „puha diktatúra” idejét elevenítik föl. A személyes jelenlét hitelességével. Az önéletrajz elemeivel. A bombázásban elhunyt kistestvérrel, a romok közül az apa által kikapart anya alakjával, az 56-os szerepvállalással, a fehérvári múzeumban rendezett legendás kiállításokkal. Természetesen minden, 1981-ig megélt életszakaszban ott a könyv főhősenek, a költőnek, a „bátyámnak”, „Jancsinak” az alakja is. Milyen döbbenetes: szerzőnk tanúja lehetett például az *Apokrif* és más remekművek születésének!

Szép emlékezések szólnak a nagyváradi gyermekkorról, a balatonkenesei nyaralásokról, a fehérvári korszakról. A múzeumban is gyakran megforduló Pilinszkyról, aki többek között Schaár Erzsébet korszakalkotó kiállítását nyitotta meg. Az nem kétséges, hogy az önéletrajzi momentumok mellett végig a költő a főszereplő. Akkor is, ha más családtagokról és kortársakról esik szó. Ott is mindig elérkezünk egy olyan ponthoz, ami hozzá kapcsolódik. Az is fontos, hogy egy család történetéhez kapunk adalékokat. „A szerény és szűkszavú, szépírói láttató erővel megírt történetek kirajzolják egy keresztény középosztálybeli család sorsát a változó, majd évtizedekig változatlan történelmi időben” — olvassuk az ajánlásban. A történelmi idő a rendszerváltásig tart. S bár Kovács Péter többször is hangsúlyozza politikai érdeklődését, erényei könyvének, hogy nem megy bele aktuálpolitikai eszmefuttatásokba, fölösleges indulatok rögzítésébe. Így lesz méltó a költőhöz, akitől valóban távol állt az ilyesfajta magatartás.

Az eltűnt idő nyomába ered a szerző, emlékezése a magánszférán mindig túlmutat. Előjönnek a gyermekkori képek, miközben a hulló vakolat jellemzi a nagyváradi házat, a továbúnt idő hajdan idillikus színteret. „Már akkor is egyenrangú félként, valódi beszélgetőpartnerként kezelt, nem csak a kezét kezébe helyező kisfiúként. Ma sem értem egészen, miként tudott ilyen természetesen egyszerű és közvetlen lenni” — olvassuk Pilinszkyról. A gyermekkori idill aztán Pesten megszakadt: legfőképpen öccsének, „Vöcsök”-nek tragikus halálával, a háború borzalmaival. Ám eleven részletek szólnak az ötvenes évekről is, arról az időről, amikor egyre inkább eszmélt az ifjú. Erre az időre tehető első fehérvári útja is egy iskolai kirándulás alkalmával, bár akkor még nem volt sejtendő, hogy a művészettörténész-házaspár életében ez a város játssza majd a legfontosabb szerepet. A korszakalkotó Csontváry-kiállítással, valamint a hatalom ingerküszöbét elérő számos egyéb tárlattal. S ezekre a szombat délelőtti megnyitókra tódult a szakma és a közönség Pestről és máshonnan. Így került a képhe sokszor a költő alakja is. De megidézi a múzeum legendás alakjait, a Fitz-házaspárt, Bánki Zsuzsát vagy éppen Pesovár Ferencet is.

Akadnak persze öniméltések is, s van, ami egyik helyen csak tőmondatokban, másutt részletesebben jelenik meg. Mindez érthető, hiszen nem egyetlen írásról, hanem több írás összeszerkesztéséből jött létre a kötet. Így vált mégis szerves egészé. És vannak lírai címek és részletek, csöndes és visszafogott hangon, főleg „*A szeretet kegyelem*” című fejezetben. Itt is Pilinszky a főszereplő, miközben újra olvashatunk a családi viszonyokról, az emberi kapcsolatokról. A családtagokat óvni akaró költőről. Ezt erősítik a közölt levelek és levélrészletek,